

Kalkınmasız Teknolojik Gelişme Politikaları

Doç. Dr. Cem SOMEL (*)

Bu yazının ana fikri, teknolojik gelişme konusunu kalkınmanın bütünselliğinden soyutlayarak düşünmenin ve tartışmanın işlevsiz olduğudur. Yazının birinci ve ikinci kısmı, az gelişmiş ülkelerde kalkınmaya yönelik teknoloji politikalarının neleri kapsamı gerektiğini kısaca tartışmaktadır. Üçüncü kısım, tasvir edilen politikaların ancak bir bütün olarak ve topyekûn kalkınma çabası içinde anlamlı olacağını ve sonuç vereceğini anlatmakta ve bu politikaların Türkiye’de neden uygulanmadığını irdellemektedir.

1. Dünyada Teknoloji Tekeli

Bağımlılık kuramcısı Samir Amin, dünya kapitalist sisteminin merkezini teşkil eden ülkelerin ayırt edici özelliği olarak bunların beş hayatî alandaki hâkimiyetini sayar. Amin’e göre (1) teknoloji, (2) finansal kaynaklar, (3) askerî kudret, (4) tabii kaynaklar ve (5) kitle iletişimi üzerinde merkez ülkeler blokunun tekeli vardır ve bu hâkimiyet, çevre ülkelerin merkez ülkelere bağımlılığını, merkez ülkelerin çevre ülkeleri üzerinde denetimini idame ettirmektedir (Amin 1985:26-27; 1990: 11).

Amin bu beş hâkimiyet alanı arasında bir önem sıralaması veya nedensellik tahlili yapmaz. Diyebiliriz ki askerî hâkimiyetin, tabii kaynaklar üzerinde hâkimiyetin ve kitle iletişim üzerinde hâkimiyetin temelinde, teknoloji üretme tekeli ve finansal kaynaklar üzerinde kontrol vardır. Askerî güç oluş-

(*) ODTÜ İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat Bölümü Öğretim Üyesi

turmak, tabiî kaynak aramak ve istihraç etmek, dünya çapında televizyon şirketleri, haber ajansları ve gazeteler kurmak ve işletmek, teknoloji ve para ister.

Teknoloji ile finansal güç arasında da karşılıklı bir besleme ilişkisi vardır. Yeni üretim teknikleri ve ürünler yapmak için gerekli araştırma geliştirme harcamalarını finansal gücü olanlar yapabilir. Finansal birikimi de, yeni teknikler ve ürünler üretme gücü olanların kıtlık rantı ya da tekelleri kârı şeklinde temin ettiği büyük miktarda katma değer kazancı sağlar.

İçsel büyüme teorisi, teknoloji üretme gücü ile finansal gücün nasıl birbirini besleyen birikimli bir süreç oluşturduğunu aydınlatmıştır. Son yirmi yıl zarfında “mazbut” iktisatçıların geliştirdiği bu teori, bağımlılık kuramcılarının öteden beri işaret ettiği, kapitalist dünya sisteminin eşit olmayan gelişme eğilimini doğrulamaktadır. Teori, buluş elde etmenin maliyeti sabit, yani üretim ölçeğinden bağımsız olduğunu, bu sebeple dinamik teknolojik değişim içindeki sektörlerde getirinin üretim ölçeği ile birlikte arttığını ortaya koymaktadır. Dolayısı ile teknolojik buluşa dayanan bir üretim faaliyetinde ilk (öncü) olan ve üretim ölçeğini ilk büyüten firma, rakiplerin sektöre girmesini engelleyebilmektedir. Bir üretim faaliyetinde öncü olanların, sonradan gelenlere göre rekabet avantajı vardır. Teknolojiye yapılan harcamalarla sağlanan tekel konumu ile, bu tekelin sağladığı yüksek katma değerli fiyat belirleme imkânı arasındaki birbirini besleyen süreç, öncülerin avantajını daimî hâle getirmektedir.

Teknoloji üretme yeteneği ile finansal gücü aynı mihraklarda birleştirip yoğunlaştıran bu mikroiktisadî süreç, makroiktisadî plânda kendini dünya ticaretinde teknolojiye hâkim olan ve olmayan ülkeler arasındaki işbölümünün sürmesinde, ticaret hadlerinin az gelişmiş ülkelerin aleyhine seyretmesinde, az gelişmiş ülkeler ile gelişmiş ülkeler arasındaki fert başına sermaye stok birikimi uçurumunun derinleşmesinde, kısaca merkez – çevre kutuplaşmasının sürmesinde göstermektedir.

Amin’in saydığı beş tekel alanı arasındaki girift münasebetleri göz ardı etmemek kaydıyla, son tahlilde merkez ülkelerin dünya çapında egemenliğinin her şeyden evvel teknoloji üretme tekeline dayandığını söylemek mümkündür.

Teknoloji ile gelişme düzeyi arasındaki ilişkinin bu kadar yoğun dikkat çekmesi nispeten yakın zamanların olgusudur. Kalkınma iktisatçıları önceleri teknolojiyi esas itibariyle sabit sermaye teçhizatında içerilmiş olarak tasavvur etmekte idi. İthal ikameci sanayileşme döneminin sanayileşme anlayışın-

da, fabrikaya kavuşmanın teknolojiye kavuşmaya da vasıta olacağı kanısı cari idi. Daha yeni ve yüksek teknolojiye teçhizat kullanan müteşebbis, mühendis, teknik eleman ve işçilerin sadece daha verimli çalışmakla kalmayacağı, yeni teknolojiye teçhizatı kullanarak **teknoloji üretimine** başlayabileceği zımnen kabul edilmekte idi. Bilindiği gibi ithal ikameci sanayileşme tecrübesi bu beklentiyi gerçekleştirilmemiştir.

Teknolojinin sabit sermayeden (üretim araçlarından) ve sanayiden soyutlanması, sabit sermayeden ayrı olarak teknoloji üzerinde kontrol tesis etme imkânının gelişmesine paralel gerçekleşti. Teknoloji üzerinde doğrudan kontrol imkânını artıran bir etken, uluslar arası hukukî düzenin fikrî mülkiyeti daha sıkı koruma altına almasıdır. Uruguay müzakeresinin sonunda imzalanan Ticaretle Bağlantılı Fikrî Haklar Anlaşması (TRİPS) bu korumayı kuvvetlendiren önemli bir etken oldu.

Merkez ülkelerinin teknolojiyi sabit sermayeden ayrı olarak kontrol etmesini mümkün kılan ikinci etken, gelişmiş ülkeler ile az gelişmiş ülkeler arasındaki bilgi ve vasıflı insan gücü birikimindeki farkın büyüyerek uçuruma dönüşmesidir. Bilgi ve vasıflı insan gücü birikim farkları büyüdükçe, merkez ülkelerde üretilmiş icatlardan taklit ve kopyalama yolu ile yararlanmak zorlaşmaktadır.

Sabit sermaye teçhizatından bağımsız olarak teknoloji üzerinde kontrolün mümkün hâle gelmesi, gelişmiş ülke şirketlerinin, teknolojilerinin kopyalanmasından, çalınmasından korkmaksızın az gelişmiş ülkelerde üretim tesisleri kurmasını kolaylaştırmış ve üretimin küreselleşmesine zemin teşkil etmiştir.

2. Kalkınma İçin Teknoloji Politikası

Yukardaki tespitler doğru ise, mevcut dünya sistemi içinde kalkınma, teknolojiye dışa bağımlılıktan kurtulmayı ve teknoloji üretir hâle gelmeyi gerektirir. Bunun için uygulamak gereken politikaları içsel büyüme teorisinin yazarlarından öğrenmek anlamlı değildir, teorisinin kendisinden çıkarsamak gerekir. Zira içsel büyüme kuramcısı yazarlar teknoloji konusunu gelişmiş ülkelerin dünya ticaretindeki nispi rekabet güç değişmelerini anlamak için araştırmış, özellikle 1980'lerde ABD'nin Japonya karşısında dünya ticaretinde gerilemesini anlamak için incelemiştir. Bu sebeple içsel büyüme yazarlarının tavsiyeleri, gelişmiş ülkelere yöneliktir. Bu yazarların az gelişmiş ülkelere tavsiyeleri ise genellikle dünyadaki merkez - çevre kutuplaşmasını sürdürecektir mahiyettedir. Bunlardan bazıları örneğin dünya ülkelerini araştırma geliş-

tirmede mukayeseli üstünlüğü olanlar ve imalatta mukayeseli üstünlüğü olanlar şeklinde ikiye ayırmakta (vasıflı iş gücü nispeten bol olanlar birinci kategoriye, vasıfsız iş gücü nispeten bol olanlar ikinci kategoriye oluşturmaktadır) ve, dünya hâsılasını ençoklaştırmak için her ülkenin mukayeseli üstünlüğüne göre ya araştırma geliştirmede ya da imalatta ihtisaslaşmasını önermektedir (Shaw, 1992). Böyle telkinlere varan “modeller” üreten kuramcılara kulak vermenin anlamsızlığı ortadadır.

Bağımlılık kuramından, içsel büyüme kuramından ve Japonya ve Güney Kore deneyimlerinden yararlanarak kalkınma ve teknoloji sorununu çözmek için neler yapmak gerektiğini şöyle sıralayabiliriz:

1. Kalkınmada öncelikli sektörler seçmek,
2. Yeni süreçler ve ürünler geliştirecek insan gücünü yetiştirme ve araştırma kurumlarını geliştirme gayretini yoğunlaştırmak,
3. Dünyadaki mevcut bilgi stokuna ulaşma ve ülkemize bilgi aktarma gayretini yoğunlaştırmak,
4. Yerli işletmeleri yeni süreç ve yeni ürün geliştirmeğe sevk etmek.

Sıra ile bu politikaların içeriğini irdeleyelim.

2.1 Sektör Seçimi

Öncelikli sektör seçimi, insan gücü ve yatırılabılır kaynak kullanımını belirli alanlarda yoğunlaştırarak verimli kullanmak için gereklidir. Öncelikler saptama politikası, yatırımı, talebinin gelir elastikiyeti düşük sektörlerde yoğunlaştırmamayı; istikbal vaad eden, talebinin gelir elastikiyeti yüksek sektörlerde uzmanlaşmayı hedefleyebilir. Veya sektör öncelikleri, kendi içinde eklemlenmiş organik bir iktisadî yapı kurmayı amaçlayabilir. Sektör seçimi, uzun vadeli projeksiyonlara dayanan ve sürekli tadil edilen dinamik bir plânlama gerektirir.

2.2 İnsan Gücü Yetiştirmek ve Araştırma Kurumları Geliştirmek

Mevcut bilgi stoku temeli üzerinde, öncelikli sektörlerde yeni süreçler ve ürünler geliştirecek insan gücünü yetiştirme gayretini yoğunlaştırmak, eğitime daha çok kaynak ayırmakla, eğitimin niteliğini iyileştirmekle, araştırma-geliştirme kurumlarına daha çok kaynak ayırmakla, bu kurumların niteliğini iyileştirmekle gerçekleştirilir. Eğitimi yaymak ve iyileştirmek, mühendis ve

fen insanı yetiştirmek kadar, iyi bir teknik orta öğretim görmüş teknik kadrolar yetiştirmeyi ve bütün iş gücüne okuma yazma becerisi (özellikle teknik kılavuz, talimat, tarifname okuyup uygulayabilme becerisi) ve sayısal beceri vermeyi kapsar. Yeni süreçler ve ürünler geliştirecek insan gücünü yetiştirme gayretini yoğunlaştırmak, gelişmiş ülkelerin teknoloji tekelinin bir dayanağını kırmak (vasıflı insan gücü farkını ortadan kaldırmak) için gereklidir.

İnsan gücü yetiştirme gayreti, beyin göçünü önlemeyi ve mümkün olduğu kadar yurt dışında yerleşik eğitilmiş yurttaşları memlekete cezbetmeyi de gerektirir.

2.3 Dünyadaki Mevcut Stoktan Ülkemize Bilgi Aktarma

Ülkemize dünyada mevcut bilgi stokundan aktarma yapmak hususunda konumuz açısından önemli olan iki mesele var: birincisi anlaşmalı teknoloji transferinde devletin bir politika gütmesi gerektiği, ikincisi de dünyada yeni bilgiler üzerinde gelişmiş ülkelerin kurduğu hukukî tekeli zorlamak gerektiğidir.

Anlaşmalı teknoloji transferinin yeni teknoloji içeren teçhizat ithal etme, patent satın alma, lisans alma, anahtar teslimi projeleri, yap-işlet-devret, yabancı teknik elemanların kontrolünde ortaklık vs. gibi, birçok şekli vardır. Bu transfer yöntemlerinden her birinde yerli işçi, teknik eleman ve mühendis ile yabancı teknoloji sahibi arasında farklı bir ilişki kurulur. Örneğin teçhizat ithal edildiğinde veya patent satın alındığında yabancılardan teknoloji üzerinde ve bunun kullanımı üzerinde kontrolü kalmaz. Diğer yöntemlerde yabancılardan kontrolü değişik şekillerde ve derecelerde sürer.

Kalkınma açısından amaç, yerli iş gücünün aktarılan yabancı teknolojiye mümkün mertebe hızla vakıf ve hâkim olması ve onu geliştirmeye girişebilmesidir. Bir üretim tekniği ülkemize aktarılacak olduğunda, yukardaki amaç için, tekniğin mahiyetine ve yerli iş gücünün becerilerine göre **transferin en uygun bir şekli** olmak gerekir. Bunu örnekle açıklamak mümkündür. Eğer aktarılan teknoloji, yerli iş gücünün teçhizatı kendi başına anlayıp verimli bir şekilde işletemeyeceği, tamir ve bakımını yapamayacağı kadar karmaşık ise, bu teknolojiyi yabancı iş gücünün desteğini almadan aktarmak (meselâ destek hizmeti sağlamadan sadece teçhizatı ithal etmek) teçhizatın verimsiz kullanılmasına ve ziyan edilmesine yani kaynak israfına yol açabilir. Bu tip transferde yabancı iş gücünden öğrenme süreci söz konusudur, transferin buna göre bir yöntem ve anlaşma ile yapılması gerekir. Buna mukabil, aktarılan

ması söz konusu olan teknoloji bizim iş gücünün derhal anlayıp verimli şekilde işletebileceği, bakım ve tamirini yapabileceği mahiyette ise, transferi yabancı teknolojinin kullanımı üzerinde kontrolünün sürdüğü bir şekilde yapmak (meselâ ortaklık kurarak veya uzun vadeli bir lisans sözleşmesiyle almak) da hata olur. Bu durumda yerli iş gücünün vasıfları o teknolojiyi özümlemeğe yetmesine rağmen, o sektörde bağımsız bir sanayi kurma fırsat ve imkânı kaçırılmış olur. Özetle, her teknoloji transferinde bazı transfer biçimleri, diğerlerine kıyasla ülkenin teknoloji özümleme ve üretme kabiliyetini geliştirmeğe daha çok elverişli.

Ne var ki, teknoloji transferinin biçimi "piyasa güçlerine" yani teknoloji sahibi yabancı şirketlerle yerli şirketlerin anlaşmasına bırakılır ise, kalkınma için en uygun transfer yönteminin seçileceğine dair bir teminat yoktur. Şöyle ki, ülkemizde yerli şirketlerin ve yabancı şirketlerin yerli iş gücünün teknolojik becerilerini geliştirme ve o sektörde ülkemizde bağımsız ve millî bir sanayi kurmak gibi bir amaç gütmeleri beklenemez. Burada üzerinde durduğumuz teknoloji üretme becerisi dışında, transfer edilen teknolojilerin çalışma ilişkileri, istihdam ve tabii çevre tahribat boyutları da vardır ki bu dışsal etkilerin de teknoloji alış verişi yapan şirketler tarafından gerektiği şekilde gözetilmesi beklenemez. İlâveten, teknoloji alacak olan yerli şirketin tercihlerinin ülkenin ihtiyaçları doğrultusunda olduğu durumda da, yerli şirket ile yabancı şirketin baş başa müzakeresinde yabancı şirketin üstün pazarlık gücü ile kendi amaçlarına uygun transfer yöntemini yerli şirkete dayatabilmesi muhtemeldir. Bu sebeple **devletin teknoloji transferi alanında bir politikası olması, teknoloji transfer pazarlıklarında ülkenin ihtiyaçlarını temin edecek müdahalelerde bulunması gerekir.**

Dünyadaki mevcut bilgi stokundan yararlanma hususunda ikinci önemli sorun, dünyada yeni bilgiler üzerinde gelişmiş ülkelerin kurduğu hukukî tekelî aşmak gereğidir. Bu tekel fikrî haklar hukukuna dayanmaktadır ve bu hukuk bizim teknolojide gelişmiş ülkelere yetişme emelimizi kösteklemektedir. Bu hukuku değiştirmeye çalışmak gerekir. Örneğin gelişmiş ülkelerin Dünya Ticaret Örgütü eliyle 2001 Kasımında tekrar başlatmaya çalıştığı ticaret müzakeresinde Ticaretle Bağlantılı Fikrî Haklar anlaşmasının gözden geçirilmesini talep eden (Hindistan gibi) ülkeler var. Bunlarla iş birliği yapmak ve anlaşmanın az gelişmiş ülkelerin teknoloji edinmesini zorlaştıran ve pahalı hâle getiren kurallarının değiştirilmesi için mücadele etmek, Türkiye gibi bir ülkede kalkınmağa yönelik bir teknoloji politikasının en temel gereklerinden biridir. Mevcut uluslar arası fikrî haklar mevzuatındaki boşlukları ara-

mak ve üreticilere bunlardan yararlanma hususunda yol göstermek de kalkınmacı devletin teknoloji alanındaki görevlerinden sayılmak gerekir. Az gelişmiş ülke devletinin fikrî haklar konusunda kendini bîtaraf sayması ve “fikrî haklar korunmazsa teknolojik gelişme yavaşlar, insanlık mağdur olur”, “fikrî haklar korunmazsa, yabancı sermaye yatırım yapmaz” gibi akıl dışı ve mesnetsiz mülâhazalara göre davranması, kalkınma niyetsizliğine delâlet eder.

Fransa, Çin, Rusya, İsrail ve daha birçok ülke, istihbarat teşkilatlarını sınaî istihbarat toplamakta kullanmaktadır. Sınaî istihbaratın bir boyutu yabancı firmaların araştırma, pazarlama, şirket ele geçirme vs. stratejilerini keşfedip tedbir almağa, ikinci boyutu da doğrudan doğruya yabancı firmaların teknolojik sırlarını ele geçirip kullanmağa yöneliktir. Türkiye gibi bir az gelişmiş ülkede kalkınmaya azmetmiş bir devletin bu gibi bilgi temin yöntemlerini ihmal etmesi, tutarlı bir kalkınma politikası ile bağdaşmaz.

Yerleşiklerin korunacak fikrî mülkiyetinin hemen hemen hiç olmadığı, ama dünyada mevcut büyük bir bilgi stokunu kullanmamızı yabancıların dayattığı hukukun engellediği bir ülkede gerçekten kalkınmacı olan bir devlet kendini bu hukuku korumakla veya buna riayetle yükümlü hissetmez.

2.4 Üreticiyi Rekabete Sevk

Teknolojik gelişmenin kuvveden fiile geçtiği, hayatiyete kavuştuğu, uygulamasının gerçekleştiği yer üretim birimidir, işletmedir. İnsan gücünü ve dünyadaki bilgi stokunu kullanarak yeni üretim süreçleri ve yeni ürünler tasarlayıp bu tasarımları üretimde kullanacak olan, işletmedir.

Gelişmiş kapitalist ülkelerde kapitalist müteşebbis kâr saiki ile ve rekabet baskısı altında sürekli üretim tekniklerini geliştirir ve yeni ürünler icat eder. Az gelişmiş ülkede de üretici kâr saiki ile davranır. Ama bağımlı kapitalizm ortamında rekabet baskısı onu teknoloji geliştirmeğe sevk etmez. Bu noktada gelişmiş ülke müteşebbisinden farklı davranır. Az gelişmiş ülke üreticisi ya harcıâlem olmuş (bedava) tekniklerle üretim yapar; bu durumda küresel rekabet ortamında aynı tekniği kullanan milyonlarca az gelişmiş ülke üreticisine karşı fiyat rekabeti yapmak mecburiyetinde kaldığından düşük katma değer elde eder. Ya da, yeni teknik kullanacak ise, gelişmiş ülke şirketleri ile ortaklığa girer; bu durumda yeni tekniği onların kontrolü altında ve onların dayattığı şartlarda kullanarak üretim yapar ve katma değer arslan payını onlara kaptırır. Az gelişmiş ülkede üretici, yeni üretim süreçleri geliştirme, yeni ürünler geliştirme, geliştirdiği ürünlerini kendi markası ile pazarlama yolun-

da gayret göstermez. Zira bu gayret, az gelişmiş ülke üreticisinin gelişmiş ülke şirketleri ile rekabete tutuşmasını gerektirir. Gelişmiş ülke şirketleri ile rekabete tutuşmak, aradaki büyük finansal güç farkları sebebiyle büyük yatırım gerektiren ve çok rizikolu bir iştir. Yatırım maliyetleri ve rizikolar karşısında, az gelişmiş ülke üreticisi kendisi için rasyonel olanı yapar: yabancı devletlerle kapışmak yerine onlarla iş birliği kurar.

Bu sebeplerle az gelişmiş ülkede devlet, yerli teknolojik atılım gerçekleştirmeğe niyetlendi ise kapitalist üreticilerin rizikolarını paylaşmak (teminatlar vermek), maliyetlerini hafifletmek (girdi kullanımında ve kredide sübvansiyon vermek, vergi indirimleri tanımak, iç piyasada dış rekabetten korumak), yerli firmaların optimal ölçeğini gerçekleştirmek üzere birleşme veya parçalanmalarının sağlamak gibi teşvik ve düzenleme politikaları uygulaması gerekir. Ancak yerli üreticileri teknolojik yeniliklerle kendi markası altında rekabete girmeye saydığımız teşvikler yetmeyebilir. Teşvik tedbirlerinin yanısıra zorlayıcı yaptırımlar da kullanmak gerekebilir. İhracata zorlamak, yerli girdi kullanımını artırmaya zorlamak, plânlanan hedefleri gerçekleştirmeyenleri cezalandırmak gibi. Bu gibi teşvik ve yaptırımlar uygulanmaksızın, az gelişmiş ülkede üreticilerin normal serbest rekabet şartlarında teknoloji üretme potansiyelini üretime ve yüksek katma değere dönüştürmesi beklenemez.

Bu kısımda saydığımız bütün bu teknoloji politikalarının, uzun vadede topluma yüksek oranda millî hâsıla artışı, istihdam artışı gibi getiriler sağlayacağı açıktır. Ancak bu politikalar, makroiktisadî planda yatırımın artırılmasını gerektirir. Bir kere araştırma geliştirme harcamaları (özel ve kamu harcamaları ve sübvansiyonlar) yatırım niteliğindedir. İkincisi, mevcut sabit sermaye stokunun teknolojik bileşiminin hızla yenilenmesi, konut dışı sabit sermaye yatırımında büyük artış gerektirir. Neticede, teknoloji alanında ciddî bir hamle yapmak için, yatırımların millî hâsıladaki payını hızla artırmak şarttır. Millî teknoloji atılımı yabancı sermaye ile gerçekleştirilmeyeceğine göre yatırımı artırmak da tasarrufu mümkün mertebe artırmayı icabeder. Türkiye'de ciddî bir teknolojik hamlenin millî hâsılada yatırım ve tasarruf paylarının %30'un üzerine ve %40'lara doğru yükseltilmesini gerektirdiği söylenebilir.

3. Türkiye'de Teknolojiye Yaklaşım

Teknolojide dışa bağımlılıktan kurtulmanın gereğini ve bu hedefi gerçekleştirmek için gerekli politikaları irdeledikten sonra, gayet açık nedenselliklere dayanan bu makul politikaların neden uygulanmadığını anlamak için teknoloji politikalarının ekonomi politiğine değinmek gerekir.

Az gelişmiş ülkelerin eğitime ayırdığı kaynakları artırması dünyada vasıflı insan gücü arzını artırır. Vasıflı insan gücünün bollaşması sermayeye vasıflı emek maliyetini düşürür. Bu sebeple gelişmiş ülkelerin şirketlerinin, devletlerinin, ulemasının ve örgütlerinin az gelişmiş ülkelerde insan gücünün becerilerini artırma gayretini artırmasına itirazı olamaz. Keza araştırma geliştirme kurumlarının kurulması ve desteklenmesi de kendi başına gelişmiş ülkelerin şirketlerinin fikrî tekellerini ve ticarî menfaatlerini etkileyecek bir politika olmadığından buna da itiraz etmeleri beklenmez.

Buna mukabil gelişmiş ülke şirketleri ve devletleri, dünyadaki mevcut bilgi stokuna en ucuz yoldan ulaşma veya az gelişmiş ülkeye en uygun şartlarla aktarma gayretini yoğunlaştırma ve doğrudan yerli üreticileri yeni süreç ve yeni ürün geliştirmeğe sevk etme gayretlerini desteklemesi beklenmez. Az gelişmiş ülkelerde devlet ile üreticilerin eşgüdüm içinde dünyadaki mevcut bilgi stokundan en az maliyetle yararlanma ve yabancı sermayeye karşı rekabete girme çabası, doğrudan doğruya gelişmiş ülkelerin teknoloji alanındaki tekeline ve dünyadaki iş bölümüne meydan okumak demektir.

Türkiye’de teknoloji alanında uygulanan politikalar, konuya **gelişmiş ülkelerin bakmamızı tercih ettiği dar açıdan** bakarak belirlenmektedir. Türkiye’de teknoloji alanında üretilen politikalar, meseleye yukarıda dört başlık altında topladığımız geniş politika alanlarının çok sınırlı bir alt kümesi çerçevesinden yaklaşmaktadır. Eğitime, araştırma ve geliştirmeye ayrılan kaynakların millî gelirdeki payını artırmanın gereği tartışılmakta; teknoparklar kurulmakta; esnek üretim, kalite kontrol yöntemlerinin yayılması teşvik edilmekte; bazı okullarda bilgisayar laboratuvarları kurulmaktadır. Buna karşılık öncelikli sektörler seçme, yatırımları bunlara yönlendirme, teknoloji transferini yöntemlerini etkileme, işletmelerin teknoloji ve rekabet alanındaki temel stratejilerini etkileme işlevleri tamamen ihmal edilmektedir.

Bunun sebebi gayet açıktır. Türkiye’de teknoloji konusunu tasarrufu artırma politikalarıyla, firmaların yerli girdi oranlarına ve yabancı sermayeyle ortaklık biçimlerine müdahale etme politikalarıyla vs. yani Batı’nın onaylamayacağı politikalarla bağlantılı olarak tartışmak, bağımlı kapitalist düzenin egemen zümrelerinin zevk ve tercihlerine hitap etmemektedir. Kulaklara daha hoş gelen, “teknolojik gelişme”yi, meşakkatsiz, sürtüşmesiz ve rizikosuz bir kalkınma formülü olarak tasavvur ederek tartışmaktır.

Bu tasavvuru besleyen “kuramsal” malzemenin bir kısmı Batı’dan gelmektedir. Örneğin, Krugman gibi seçkin bir iktisatçı, Doğu Asya’daki yüksek

iktisadî büyüme oranlarının teknolojik gelişmeden ziyade faktör kullanımının hızla artışından kaynaklandığını, bu bakımdan bir "mucize" (yani marifet) sayılmayacağını öne sürmüştür (Krugman, 1994). Bu sav, kalkınmada marifetin çok çalışmak, tasarruf etmek ve yatırım yapmak olmadığını, marifetin esas itibarıyla emek, tasarruf ve yatırımdan soyutlanmış bir şekilde başarılan bir "teknolojik gelişme" ile üretim gücünü artırmak olduğunu telkin etmektedir; ve bizim gibi ülkelerde zahmetsiz meşakkatsiz kalkınma hayallerini beslemektedir.

4. Sonuç

Bütün iktisat politikaları gibi, teknoloji politikalarının belirlenmesi de ülkede hâkim zümrelerin menfaatlerine göre gerçekleşir. **Plânlama yoluyla stratejik sektör tespit etme, beyin göçünü durdurma, fikrî hakları zorlayarak bilgi temininde maliyetleri azaltmağa çalışma, tasarrufu artırıcı tedbirler uygulama, yatırım için en elverişli ortamı yaratma, işletmeleri teknoloji üreterek yerli girdi kullanımını artırmaya ve dünya piyasalarında rekabete teşvik ve zorlama politikaları, bağımlı kapitalizmin politik yapısında ve gelişmiş ülkelerin vesayeti altında ve onların onayı ile uygulanamaz.**

Ülkemizde de bağımlı kapitalizm şartlarında teknolojik gelişmeyi yukarıda izah edilen dar çerçevede destekleme politikalarının kaçınılmaz neticesi, Türkiye’de gelişmiş ülkelerin şirketlerine daha eğitilmiş bir işgücünü daha ucuza sunmak ve Türkiye’den beyin göçünü hızlandırmak olacaktır. Bu politika ülkemize yabancı yatırım ve fason üretim ilişkileri çerçevesinde daha çok teknoloji transfer edilmesine de yol açabilir. Ama bu dar çerçevede uygulanan teknoloji politikaları, Türkiye’de teknoloji üretimi ile finansal gücün birbirini besleyen sürecini başlatmayacak, ülkemizin teknolojide dışa bağımlılığını idame ettirecektir.

Kaynakça

- Amin, S. (1985) *La deconnexion : pour sortir du système mondial*, Paris: Editions La Découverte.
- Amin, S. (1990) *Delinking: Towards a Polycentric World*, Londra: Zed Books.
- Krugman, P. (1994) "The myth of Asia's miracle", *Foreign Affairs*, cilt 73 sayı 6, Kasım.
- Shaw, G. K. (1992) "Policy Implications of Endogenous Growth Theory", *The Economic Journal*, 102, Mayıs.